

Landvindingen på Overgård kostede en konkurs

Ved indgangen til 1960'erne tippede balancen mellem det gamle danske bondesamfund og fremtidens globale industrisamfund.

Fuld beskæftigelse var en realitet, så vandringen af arbejdskraft fra land til by bare voksede og voksede. Karle og piger var trætte af at fodre svin og malke køer til en elendig løn – de ville ind til byerne og arbejde på fabrik under ordnede lønforhold. Samtidig skabte overproduktion af landbrugsvarer stadig større vanskeligheder for landbruget og eksporten.

I denne brydningstid gennemførtes i al stilhed et spektakulært landvindingsarbejde på det lave saltvand ved munden til Mariager Fjord. Det blev et af efterkrigstidens ganske få landvindingsprojekter på søterritoriet. Det blev også Danmarks sidste. Hverken Danmarks Naturfredningsforening eller Statens Naturfredningsråd nåede at opdage, hvad der foregik, før den knap 1000 hektar store landvinding var en realitet.

For initiativtageren endte det eventyrlige projekt i personlig konkurs og tab af hele ejendommen.

Projektmagere var den legendariske modstandsmand fra besættelsestiden, godsejer Flemming Juncker på Overgård Gods ved Mariager Fjord.

1000 hektar gratis jord

I april 1961 ansøgte Flemming Juncker Trafikministeriet om tilladelse til at anlægge »trafikdæmninger« fra land og ud til to småholme, Hesseltørre og Mejlplet, angiveligt for lettere at kunne udføre kørende kontrol med krybskytter ude på holmene.

Reelt var der dog tale om at inddæmme området mellem holmene og land. Juncker havde sat sig i hovedet, at han ville dyrke korn bag dæmninger i det fladvandede Kattegat sydøst for fjordens udmunding.

I ministeriet gennemskuede man

Overgård Inddæmning

Knap 1000 hektar lavvandet havområde inddæmnet 1961-1965. Sidste inddæmningsprojekt til landbrug i Danmark. Gennemført uden statsstøtte, men manglende rentabilitet medvirkede til godsets konkurs tyve år senere. Forhandlinger i 1990'erne om retablering af naturforholdene, men opgivet som for kostbar i forhold til udbyttet. Søterritoriet øst for dæmningen er vildtreservat. Det inddæmmede areal indgår i EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 15. Kortene er fra 1879 og 2000.

Randers Kommune.

Koordinater: 6283217, 581174.

Overgård Gods blev bygget i 1545-47 af adelsmanden og rigsråden Jørgen Lykke, der blev kaldt »Danmarks Sidste Ridder«. Slægten Lykke besad godset indtil 1661, hvor det blev købt af general-løjtnant Friederich von Arenstorff, hvis efterkommere først skilte sig af med Overgård Gods i 1910. Her solgte Arenstorff-slægten godset til hofjægmester Adolf Frederik Holten Castenschjold. Tegningen er fra 1887.

straks godsejeren. I Junckers erindringsbog »Men morsomt har det været« fra 1983 indrømmer han selv sine skjulte hensigter:

»Kontorchef Skands så skævt på mig og sagde, at det så ud som en forberedelse til et inddæmningsprojekt, så hvorfor ikke diskutere dette med det samme, når det alligevel kunne forudses at komme. Hvis vi ville inddæmme, endda uden at søge om statstilskud dertil, måtte samfundet stille sig sympatisk dertil og lette sagen, hvor det var muligt.«

Det fik meget stor betydning, at Juncker på forhånd annoncerede, at han ikke ville søge statstilskud til projektet.

Dels slap han for en langvarig sagsbehandling og flere år på venteliste – tilladelsen kom med posten efter blot fem måneder, hvorefter arbejdet officielt kunne gå i gang, – dels kunne godsejeren selv bestemme udformningen af dæmningerne og arbejdets afvikling.

Det skulle vise sig, at han også slap for at diskutere ejendomsretten. Søterritoriet tilhørte ganske vist staten, men takket være kontorchefen i

Trafikministeriet fik Juncker foræret arealerne uden diskussion.

Til gengæld stod han alene med risikoen.

Afgørende betydning har det sikkert haft for Juncker, at han kunne sætte arbejdet i gang med det samme, hvis han frasagde sig statstilskuddet. Godsejeren var af natur ingen tålmodig sjæl, og hans altid trængte kreditværdighed kunne sagtens bruge nogle hundrede hektar ny jord at belåne.

Statsstøtte til godsets egen gravemaskine

Det har næppe været af principielle grunde, at Juncker sagde nej tak til landbrugsministeriets penge, selvom han ofte tordnede mod selvsamme ministeriums »fordærvede« embedsmænd.

Juncker havde tidligere modtaget betydelig statsstøtte til et landvindingsarbejde. I sommeren 1953 ansøgte han Statens Landvindingsudvalg om 50 pct. af 127.000 kr. (1.807.400 kr. i 2008-priser) til at inddæmme og af-

vande Færgeengen på 38 hektar under Overgård. Han fik hurtigt tilsagn om tilskuddet og slap også uden om ventelisten, fordi han tilbød at betale sin egen andel kontant.

Helt ekstraordinært accepterede landvindingsudvalget, at Juncker selv optrådte som entreprenør og udførte arbejdet med godsets egen gravemaskine. Godsets halvdel kom han derfor til at indbetale til sig selv, samtidig med at han som entreprenør modtog de resterende 50 pct. fra staten.

Ved at frasige sig tilskuddet til det nye projekt slap han for at lade det realitetsvurdere i Statens Landvindingsudvalg. Til gengæld gik han glip af den faglige rådgivning, der – måske – kunne have reddet økonomien i det dristige projekt. Den selvrådige godsejer nærmede imidlertid stor foragt for moderne embedsmænd, som han anså for at være »fordærvede« og »usaglige«, f.eks. betragtede han Landbrugsministeriet som »stærkt politiseret«. Det politiske liv kaldte han »en force majeure af samme lunefulde natur som vejret og naturkatastrofer.«

I sidste ende medførte denne stædige holdning hans personlige konkurs.

Sidste strå brækker kamelens ryg

I september 1961 fik Juncker Trafikministeriets skriftlige tilladelse til at inddæmme de første hektar af det østdanske vadehav ud for Overgård, men da havde hans gravemaskiner allerede arbejdet på projektet i fire måneder.

Tilladelse eller ej – godsejeren havde ikke kunne vente med at komme i gang.

Selve arbejdet var gået strygende let, bortset fra et enkelt dæmningsbrud, men det gav bare ekstra blod på tanden, så i november 1962 søgte Juncker om tilladelse til at udvide projektet. Nogle hundrede hektar kom til i maj-september 1963, og omkring 500 hektar var under inddæmning, da han i juli 1965 søgte om og fik den sidste store tilladelse til at inddæmme yderligere 470 hektar.

Projektet endte således med at omfatte i alt knap 1000 hektar, der mere

end fordoblede Overgårds jordtilliggende. Det betød en væsentlig økonomisk styrkelse af godsets kreditværdighed. Samtidig ændrede projektet Danmarkskortet ganske radikalt. Mariager Fjords brede tragtformede udmunding i Kattegat blev reduceret til en smal kanal.

Bortset fra udgifterne til landvindingen var den indvundne jord gratis for godsejeren.

Til trods for at landvindingsloven fra 1953 i § 1 fastslog at: »Staten har ejendomsret til alle ved tørlægning udenfor havstokken opståede arealer«, så forærede Trafikministeriet arealerne til Juncker, kvit og frit. Af sagens akter i ministeriets arkiv fremgår det ikke, at man overhovedet har overvejet dette ejendomsretlige forbehold.

Selv om jorden var gratis, blev inddæmningen alligevel alt for kostbar. I sin erindringsbog beskriver Juncker usentimentalt de fatale økonomiske konsekvenser af den sidste udvidelse af projektet:

»I 1964 blev jeg 'dared' [udfordret, forf.] til at beslutte inddæmning af endnu netto 700 tdr. land udover de 300 fra 1962 og de 700 fra 1963. Jeg havde lyst til det, og det var meget irriterende altid, når man holdt på Heilpletdiget mod NØ at høre spørgsmålet om, hvorfor det foranliggende areal ikke var taget med – det var helt fladt og lå tørt ved lavvande 2 á 2½ km mod Ø og NØ. Jeg kunne have svaret, som det siden viste sig, at det netop var dette arbejde, der ville brække kamelens ryg.«

Fiskerne følte sig snydt

Tilladelsen til de sidste 470 hektar fik Juncker dog ikke helt så gnidningsløst som ved de tidligere ansøgninger.

Fiskeriministeriet slog sig i tøjret, bl.a. fordi de lokale fiskere i Hadsund protesterede. De følte sig efterhånden ført bag lyset. Den oprindelige tilladelse til en beskeden køredæmning ud til holmene havde jo udviklet sig til en særdeles omfattende tørlægnings-sag.

I Fiskeriministeriets høringssvar blev det påpeget, at med inddæmningen »vil fjordens indløb blive indsnævret ganske betydeligt«, så der fremover

ville ske en ringere »udluftning« af den temmelig forurenede fjord. Udpumpningen af vand fra det inddæmmede areal fandt man også »uheldigt«, da det næringsberigede drænvand kunne blive ført ind i fjorden. Endelig var man betænkelig ved, at endnu en opvækstplads for yngel af rødspætter og skrubber skulle gå tabt.

Hvordan håndterede Trafikministeriet denne indsigelse?

Ministeriets departementschef ringede straks til professor Helge Lundgren på Laboratoriet for Havnebygning på Danmarks Tekniske Højskole og bad ham om »ganske uformelt at se på mulighederne for ved ganske enkle ræsonnementer eller beregninger at imødegå de i fiskeriministeriets skrivelse [...] fremførte påstande«.

Lundgren indvilligede og fik tilsendt sagens akter.

Fjorten dage senere kunne professoren svare, at det »ved teoretiske overvejelser vil være muligt at undersøge indflydelsen på fjordens saltholdighed etc. af den projekterede dæmning.« Det kunne gøres meget hurtigt, men ville ikke være helt gratis; DTH-professoren vurderede, at

»de samlede omkostninger vil andrage højst 5.000 kr.« (41.500 kr.). Og så havde han altså ikke lovet, at undersøgelsen ville kunne bruges til at tilbagevise fiskeriministeriets påstande.

Departementschefen må have skønnet, at sagen ikke var de penge værd; der blev i hvert fald ikke sat »overvejelser« i gang.

Vildtbiologer gav grønt lys

Hverken Statens Naturfredningsråd eller Danmarks Naturfredningsforening blev nogensinde orienteret om ansøgningen, endsize bedt om deres mening. Derimod anmodede Trafikministeriet om en udtalelse fra Vildtbiologisk Station, og stationen sendte straks to af sine feltbiologer til området. Den 8. juni 1965 besigtigede ægteparret Mette og Jørgen Fog området.

Derudover kontaktede stationen to af egnens strandjægere, mens den lokale jagtkonsulent også søgte oplysninger hos to lokalkendte jægere. Imidlertid mente to af de fire adspurgte, at arealet var uden betydelig

Godsejer-sønnen på Overgård, Henrik Castenschiold, fik i 1918 som 11-årig en jagtbøsse og skyttede Knarreborg (personen til højre) tog sig af undervisningen i dens rette brug. Allerede samme efterår demonstrerede knægten, at han var en lærenem elev, da han nedlagde en af Danmarks allersidste havørne. Først i 2006 kom der atter ørne på Overgård, men nu var det et par kongeørne, der byggede rede. Parret yngede og fik en unge på vingerne i 2008. Foto: Herregårdsliv 6. Nationalmuseet 1982.

Flemming Juncker (1904-2002) var uddannet forstkandidat, men følte sig kaldet til at udtale sig om mange emner. For eksempel forsvarede han helt frem til sin død i 2002 nogle højst uortodokse – og objektivt forkerte – synspunkter på landbrugets forurening med kvælstof. Junckers selvvalgte rolle i den offentlige debat var hyppigt »Rasmus Modsæt«, der principielt påstod det modsatte af alle andre. Han blev fejret som en helteskikkelse af de liberalistiske kredse omkring selskabet Libertas, der gav ham Adam Smith-prisen i 2001. Billedet er fra 1968. Foto: Hedeselskabet.

ning for fuglevildtet, mens de to andre mente, at det var af største værdi. Jagtkonsulenten havde selv et mere nuanceret synspunkt; han mente ikke, at den nye inddæmning ville skade fuglevildtet »nævneværdigt«, hvorimod de tidligere gennemførte inddæmningsarbejder havde ødelagt »yderst vigtige rastpladser.«

På dette faglige grundlag konstaterede vildtbiologerne lakonisk, at Mariager Fjord betragtedes som en af de tre vigtigste rastpladser i Danmark for den yderst fåtallige verdensbestand af lysbugede knortegæs fra Spitsbergen, men at man ikke havde nogen form for observationer, der gjorde det muligt at vurdere inddæmningsens betydning.

Tvivlen lod de komme Juncker til gode, som det fremgik af konklusionen:

»Da man allerede er i gang med at bygge dæmninger, og da der ikke foreligger nogen

dokumentation for, at området har afgørende betydning for andefuglene, anser Vildtbiologisk Station det for rimeligt, at inddæmningsarbejdet gennemføres.«

Underskrevet af mag. scient. Jørgen Fog og af Vildtbiologisk Stations leder, professor H.M. Thamdrup.

Fiskeriministeriet gav sig også, da Juncker lovede at flytte udløbet for det udpumpede drænvand, så det blev sendt ud mod øst i Kattegat.

Den 13. juli ekspederede Trafikministeriet den ønskede tilladelse til godsejeren.

Fem måneder senere, den 6. december 1965, skrev Danmarks Naturfredningsforening til Trafikministeriet i anledning af, at man var blevet bekendt med »planer om inddæmning ved Godset Overgård«. Foreningen anmodede »det høje ministerium« om at få projektet forelagt til udtalelse, før ministeriet tog endelig stilling i sagen. Langt om længe var foreningen blevet opmærksom på det omfattende projekt, omend man ikke var helt på højde med den aktuelle situation.

Overgård Gods går konkurs

Den første afgrøde, Flemming Juncker fik til at gro ude på de inddæmmede sandflader, var vinterbyg i efteråret 1966. Trods navnet klarede byggen ikke vinteren. Sandflugt kvalte de grønne spirer.

I det hele taget var sandflugten

slem ved både byg og raps i de første år, da de åbne afvandingskanaler regelmæssigt feg til med strandsand. Saltskader på de gode jorder, våde somre og svampeangreb i rapsen gjorde yderligere livet besværligt på de nye marker, hvor rugen led under for meget vand, og senegræsset bredte sig.

Sin natur tro havde Juncker udtænkt et særligt anlæg til at kontrollere vandstanden på de inddæmmede arealer. Gennem et indviklet system af åbne drænrender i en halv meters dybde og med tyve meters afstand ned over de nye marker skulle der i teorien kunne etableres en perfekt vandbalance med både afvanding og bevanding. Denne regulering krævede en meget nøjagtig timing, som imidlertid alt for ofte glippede i praksis.

Den perfekte vandkontrol blev, ifølge Juncker, først opnået i 1981, netop som godset gik i betalingsstandsning. Det første, den nye ejer foretog sig, var imidlertid at kassere Junckers indviklede system. Han bestilte Hedeselskabet til at projektere et traditionelt dræningsprojekt.

Efter Junckers egne oplysninger blev inddæmningsprojektet meget dyrere end beregnet, og det var den fejlkalkule, der til slut kostede ham ejendommen. Den samlede udgift, inklusiv dræningen i perioden 1962-1970, løb op i 5,5 mio. kr. (36,4

Overgård havde netop gennemgået en tiltrængt renovering, da hofjærgermester Adolf Frederik Holten Castenschiold solgte godset i 1938 til Flemming Juncker. Prisen var en million kroner (30 mio. kr. i 2008-værdi), men Juncker erhvervede godset for en udbetaling på blot 20.000 kr. (600.000 kr. i 2008-værdi). Resten af livet som godsejer baksede han med den store gæld.

Udover den statelige hovedbygning på Overgård er der i dag opført driftsbygninger på 36.000 kvadratmeter. Dermed er Overgård et af Danmarks største godser. Godset har 40 ansatte. I midten af 1980'erne tjente godset millioner af kroner på oplagring af korn, men denne lukrative indtægt forsvandt efter EU's landbrugsreform i 1992. Foto: Hunderup Luftfoto, aug. 2009.

Overgård Gods har i dag opbygget et omfattende agroindustrielt anlæg på det inddæmmede areal, hvor godset behandler og deponerer spildevandsslam og kompost fra en række østjyske kommuner. På basis af godsets egen svinegylle og andet affald produceres hvert år syv mio. kubikmeter biogas, der vil kunne omsættes til 16 mio. kWh. Foto: Hunderup Luftfoto, aug. 2009.

mio. kr. i 2008-værdi), hvilket var 65 pct. mere end beregnet. Med renter og renters rente var gælden fordoblet i 1972, firedoblet i 1977 og ottedoblet først i 1981. Hertil kom tabsgivende drift af de nye arealer i hele perioden, som for en væsentlig del blev finansieret af driftsoverskuddet på den »gamle« ejendom.

Som hovedårsagen til de økonomiske problemer pegede han selv på

1965-inddæmningen. Vi har dog kun Juncers egne forklaringer på den manglende økonomiske succes, da der aldrig er aflagt noget offentligt tilgængeligt regnskab for landvindingsprojektet.

Efter tvangssalget af Overgård fremlagde Juncker sit defensorat i 1984 i den lille bog »En gård skifter hænder«. Det er et patetisk og tragisk dokument, hvor den 80-årige godsejer

skyder i alle retninger for at bortforklare fiaskoen: ressourcemangelhysteriet, for store visioner til danske forhold, tåbelige politikere, den umulige danske landbrugslovgivning, det høje renteniveau, de uforstående kreditinstitutioner, osv.

Helt skåner Flemming Juncker dog ikke sig selv i forsøget på at bortforklare, hvordan det kunne gå så galt med Danmarks sidste landvindingsprojekt:

»Jeg spændte buen for højt, og gården blev for stor og jeg nåede ikke at færdiggøre mine visioner. Jeg kan nævne mange enkelt dispositioner, hvor jeg burde have sagt stop (bl.a. undgået 1965-inddæmningen) og mange tilfældigheder, der kunne have reddet situationen, men jeg erkender, at ansvaret for de første i rækken af tåbeligheder, der har bragt Overgård ud på det urolige hav, er mit eget.«

Planer om flere inddæmninger

I efteråret 1978 havde den 74-årige Flemming Juncker luftet nye planer om at igangsætte yderligere inddæmninger.

På det tidspunkt var godsejerens økonomi særdeles hårdt belastet. Reelt var han insolvent og hastigt på vej mod den personlige konkurs, der indtraf tre år senere. Episoden bestyrker mistanken om, at den forgældede godsejer betragtede inddæmning af nyt land som en genvej til at styrke sin kreditværdighed.

Efter voldsomme protester fra de lokale fjordboere, der især frygtede de negative virkninger på vandkvaliteten i Mariager Fjord, opgav han dog alle planer. Men ikke uden de karakteristiske beklagelser over omverdenens uforstand.

»Når så mange mennesker uden kendskab til tingene engagerer sig så voldsomt imod sagen, gider jeg ikke gå videre med tanken«, erklærede Juncker i Aalborg Stiftstidende 27. december 1978, og han fortsatte: »Jeg finder det karakteristisk for tiden, og ganske ejendommeligt, at jægere, fiskere, ja endog lodser og ornitologer har afgivet erklæringer om et projekt, som de aldrig har set«.

Og han sluttede med denne salve:

Flemming Junckers utraditionelle dræningssystemer er for længst erstattet af mere pålidelige anlæg, men ellers er de inddæmmede arealer ved Mariager Fjord fortsat i landbrugsdrift. I dag dækker Overgård Gods tre procent af arealet i sin hjemkommune, Randers. Godset har 2.377 hektar jord, eller hvad der svarer til 4.279 tdr. land. Foto: Hunderup Luftfoto, aug. 2009.

»Det er næppe tidligere set, at et projekt af denne art er faldet alene på protester fra dem, der erklærer sig, uden at have set sagens akter«.

Jackpot på Overgård

Efter Junckers betalingsstandsning og konkurs i 1981 blev det den hovedrige udlandsdanske, Alex Brask Thomsen (1919-2005), der købte Overgaard Gods. Han erhvervede godset til sin datter og svigersøn, og ægteparret driver det den dag i dag.

Hvad godsejer Flemming Juncker aldrig havde magtet, formåede den nye ejer. Allerede få år efter Junckers konkurs i 1981 skabte den nye godsejer, Peter Andersen, overskud på det store landbrug.

Med forbløffende hurtighed opbyggede Peter Andersen »alle tiders forretning« bag dæmningerne mod Kattegat og Mariager Fjord, om end den ikke havde meget med regulært landbrug at gøre. Forretningen var så indbrin-

gende, at Børsens Nyhedsmagasin fandt det interessant at skrive om den. Artiklen, der hed »Jackpot i dansk landbrug: Korn på lager«, blev bragt den 14. oktober 1985. Den blev indledt med et bibelcitater!

»Og så sagde han: Sådan vil jeg gøre: jeg vil rive mine lader ned og bygge dem større, og der vil jeg samle alt mit korn og mit gods...« -Lukas, kap 12,18.

Lignelsen om den rige bonde gentog sig i 1985. Grovvareselskaber og storbønder byggede deres lader endnu større for at huse de stærkt voksende mængder af overskudskorn i EF.

»Det er den bedste forretning i dansk landbrug«, udtalte godsejer Peter Andersen til Børsens Nyhedsmagasin.

I 1985 havde Peter Andersen bygget to lader på hver 8000 kvadratmeter. De kunne rumme 76.000 ton korn og var straks blevet godkendt som lagerplads for EF-korn. I fyldt tilstand regnede Peter Andersen med, at investeringen ville forrente sig med »mere« end 50 procent.

I de år høstede danske landmænd stadig flere tønder korn. Langt flere end der var marked for. I 1984 opkøbte EF dansk korn for 1,3 mia. kr. (2,3 mia. kr.) til interventionslagrene. Ti år tidligere var der kun blevet købt for 42 mio. kr. (186 mio. kr.). Takket være denne udvikling høstede foderstofbranchen og de store danske godser fyrsteligt i EF's kasse.

Dette støttedecirkus med EF-milliarderne ophørte i 1992, da hele systemet blev lagt om. For Overgård Gods betød det, at man i stedet investerede i svineproduktion, biogas og slamkompostering i større stil for de østjyske kommuner.

Auken ville naturgenoprette det inddæmmede

I 1990'erne voksede den politisk vilje til at rette op på nogle af fortidens syn-der. Overgård-inddæmningerne blev betragtet som en af dem.

Skov- og Naturstyrelsen i Miljø-

Dæmningerne mod fjorden og mod havet er forsynet med solidt funderede kørespor, hvor den fhv. godsejer Flemming Juncker fortsatte med at afpatruljere det inddæmmede landskab i flere år efter konkursen i 1981.

ministeriet lod i 1996 det rådgivende ingeniør- og planlægningsfirma Carl Bro Energi & Miljø A/S undersøge mulighederne for »naturgenopretning af den ydre kog« på Overgaard Gods. Ønsket var at få et bud på, hvordan man kunne forbedre plante- og dyreliv og samtidig skabe oplevelser for borgerne på de 356 hektar, som 1965-inddæmningen omfattede. Det var altså kun en tredjedel af det inddæmmede areal, man ønskede at ændre anvendelsen på.

Carl Bro-ingeniørerne kom med tre forslag.

A og B gik ud på at skabe fugtige enge bag de eksisterende dæmninger ved at tillade en højere vandstand, mens C forudsatte, at havdæmningerne blev fjernet, så havet atter kunne overskylle arealerne.

Forslagene A og B om at genskabe de fugtige strandenge i området gav god mening, da denne rige naturtype stort set var forsvundet langs Mariager Fjord.

Siden 1870 var arealet med strandenge reduceret med 78 pct., viste en undersøgelse i 1982 fra det daværende Århus Amt. Den store inddigning af Helberskov-engene på nordsiden af fjorden under Anden Verdenskrig havde fjernet et meget stort areal, men tilbagegangen havde været særlig markant ved Overgård, fra mere end

800 hektar i 1870 til blot to (2) hektar i 1980.

Da strandengen er en meget rig naturtype, betragtede Skov- og Naturstyrelsen tilbagegangen med stor alvor. Dertil kom, at flere særprægede og sjældne fuglearter, som havørn, sort stork og sandterne var blevet udryddet i området.

Scenario C havde derimod som målsætning at genskabe naturforholdene, som de havde været før 1965. Alle Junckers anstrengelser med dæmninger, pumpehuse og køreveje skulle fjernes, hvorefter havets påvirkninger ville få lov til at slette de sidste spor. Kysten skulle overlades til naturens og havets dynamiske udformning.

Stadig høj forurening af fjorden

For forureningstilstanden i Mariager Fjord ville der paradoksalt nok ikke være noget at hente ved at ændre på forholdene.

Ganske vist kunne Carl Bro-ingeniørerne beregne, at udledningen af kvælstof ville falde fra 5,4 tons til 1 ton årligt og fosfor fra 300 kilo til 40 kilo årligt, men det ville kun være for småting at regne i forhold til den samlede årlige belastning fra hele Mariager fjord med 850 tons kvælstof og 80 tons fosfor.

Det helt centrale spørgsmål, om

inddæmningerne har haft skadelig virkning på udskiftningen af det stærkt forurenede vand i fjorden, forsøgte rapporten også at belyse. Hvis Overgård-dæmningerne kunne gøres til en væsentlig komponent i det kompleks af faktorer, der havde ødelagt vandmiljøet i hele fjorden, ville man stå med et tungtvejende argument for et naturgenskabende indgreb.

Her skal rapportens afsnit om »Vandskifte i Mariager Fjord« citeres in extenso:

»Inddæmningen af Kog 65 indsnævrede i sin tid munden af Mariager Fjord markant. Dermed må vandskiftet i fjorden være blevet påvirket, især i højvandssituationer. Nordjyllands Amt har haft en formodning om, at påvirkningen bestod i et formindsket vandskifte af så stor effekt, at fjordens tilstand skadedes.

Skadevirkningen kan dels bestå i mindskede vandstandssvingninger, idet højvander kun med forsinkelse og i afdæmpet form når ind i fjorden, samt i mindsket influx af relativt rent, salt og iltrigt Kattegatvand.

Nordjyllands og Århus Amt har ladet en rapport udarbejde om ovenstående forhold, som konkluderer at dæmningerne formindsker vandskiftet. Rapporten har dog ikke kunnet kvantificere problemet.«

Eller sagt lige ud: det kan ikke påvises, at inddæmningerne har nogen større effekt.

Trods den moderne afvandningsteknik, som i dag anvendes på det inddæmmede areal, vokser korn og tagrør livligt side om side.

For dyrt

Endelig var der spørgsmålet om, hvad det ville koste at gøre godsejer Junckers indgreb godt igen.

Model A og B var lige dyre med 2,1 mio. kr. (2,7 mio. i 2008-kroner), mens scenarie C ville være markant dyrere med 8,3 mio. kr. (10,8 mio. kroner).

Fælles for de to førstnævnte overslag var det dog, at der kun var tale om rene anlægsudgifter excl. moms. Forudsætningen ville være under alle omstændigheder, at Overgård Gods fortsat skulle eje og drive de inddæmmede arealer. Ved model C, hvor dæmningerne skulle fjernes, ville landbrugsmæssig drift ophøre.

Rapporten beregnede derefter det forventede værditab for godset ved de tre forskellige modeller. Det var ganske betydelige tal, der kom for en dag.

Model A ville koste godset 10,9 mio. kr. (14,1 mio. kr.) i værditab, mens model B løb op i ca. 11 mio. kr. (14,3 mio. kr.). Model C ville virkelig koste kassen, fordi ejeren mistede sin råderet over arealerne og dermed hele handelsværdien. Denne model svarede til et regulært salg af arealet, og prisen blev anslået til 16,2 mio. kr. (21 mio. kr.).

Og så ville de mange millioner kun »tilbagekøbe« 356 hektar af de ca. 1000 hektar af det tidligere søterritorium, som Trafikministeriet forærede godsejer Juncker 30 år tidligere.

Den daværende miljøminister Svend Auken tog over til Overgård Gods for at forhandle om Carl Bro-modellerne, men der kom aldrig nogen handel i stand. I Miljøministeriet vurderede man, at samfundet ville få for lidt »natur« for pengene.

I stedet for livfyldte strandenge med viber og rødben, gule vipstjerter og lillablomstrende strandasters anvendes den gamle godsejer Junckers dyrt betalte landvindingsarealer i dag som deponi for gylle og kompost og spildevandslam fra de østjyske kommuners rensningsanlæg.

Lige uden for godsets domæne står denne imponerende mindesten for Flemming Juncker. Den blev afsløret 4. maj 2004, hvor præsten og folketingsmanden Jesper Langballe talte om den »kritiske vismand og den fødte høvding«, som det danske samfund kun kunne rumme i et eksemplar.

KILDER

Anonym: Overgaard Gods. Naturgenopretning af den ydre kog. Forundersøgelse. Carl Bro Energi & Miljø A/S, maj 1996.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 24. maj 2006.

Gade, Sven Ove: Elefanten. En biografi om Flemming Juncker. Gyldendal 2007. 440 s.

Geckler, Rolf: Jackpot i dansk landbrug: Korn på lager. Børsens Nyhedsmagasin, 14.10. 1985.

Højrup, Ole: Tjenerskabet. Herregårdsliv 6. Beretninger fra århundredeskiftet. Nationalmuseet 1982.

Juncker, Flemming: Men morsomt har det været. Gyldendal 1983.

Juncker, Flemming: En gård skifter hænder. Gyldendal 1984.

Ministeriet for Offentlige Arbejder, j.nr. C. 14-501-11.

Nielsen, O. H. et al: Stor opgave på Overgaard. Vækst nr. 3, 1986.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1416. Rigsarkivet.

www.overgaardgods.dk/

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Overgård-inddæmningerne, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 13 fuglearter (og racer), som er registreret fra **Hejlplet/Hesletørv/Yderkogene** pr. 28. juli 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(2/2)	Gråand	(3/31)	Hvidklire	(1/4)	Bomlærke	(1/4)
Fiskehejre	(2/35)	Rørhøg	(3/4)	Gul Vipstjert	(1/2)		
Gravand	(1/6)	Blå Kærhøg	(1/1)	Stor Tornskade	(1/1)		
Krikand	(1/2)	Agerhøne	(1/2)	Rørspurv	(1/2)		

Herunder ses en oversigt over de 103 fuglearter (og racer), som er registreret fra **Overgårds Dige – kysten øst for**, pr. 28. juli 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Rødstrubet Lom	(1/2)	Rød Glente	(1/1)	Småspove	(10/63)	Skærpiber	(8/18)
Lille Lappedykker	(5/25)	Havørn	(1/1)	Storspove	(42/4838)	Gul Vipstjert	(7/8)
Toppet Lappedykker	(16/827)	Rørhøg	(10/10)	Sortklire	(5/7)	Hvid Vipstjert	(3/13)
Sule	(6/18)	Blå Kærhøg	(3/3)	Rødben	(39/491)	Bynkefugl	(1/1)
Skarv	(49/6331)	Spurvehøg	(1/1)	Hvidklire	(29/417)	Stenpikker	(7/10)
Fiskehejre	(36/240)	Musvåge	(12/24)	Tinksmed	2/5)	Sjagger	(1/8)
Knopsvane	(27/253)	Fjeldvåge	(1/2)	Mudderklire	(16/116)	Misteldrossel	(3/8)
Sangsvane	(8/837)	Fiskeørn	(2/2)	Stenvender	(5/12)	Kærsanger	(1/2)
Grågås	(2/7)	Tårnfalk	(3/5)	Almindelig Kjøve	(2/7)	Rørsanger	(7/13)
Canadagås	(2/74)	Dværfalk	(2/2)	Dværgmåge	(1/2)	Gulbug	(1/1)
Knortegås	(44/3943)	Vandrefalk	(2/2)	Hættemåge	(7/5275)	Gransanger	(1/2)
Gravand	(47/5630)	Agerhøne	(2/3)	Stormmåge	(5/1305)	Løvsanger	(1/1)
Pibeand	(14/962)	Vandrikse	(1/2)	Sølvmåge	(3/280)	Allike	(1/100)
Krikand	(19/308)	Strandskade	(46/2282)	Hvidvinget Måge	(1/1)	Sortkrage	(1/1)
Gråand	(36/7114)	Klyde	(4/16)	Svartbag	(6/46)	Gråkrage	(3/650)
Spidsand	(6/15)	Stor Præstekrave	(29/271)	Splitterne	(21/375)	Skovspurv	(1/7)
Skeand	(1/1)	Hjejle	(10/429)	Fjordterne	(3/8)	Grønirisk	(2/30)
Troldand	(3/155)	Strandhjejle	(22/566)	Havterne	(10/436)	Grønsiken	(1/14)
Bjergand	(5/1294)	Vibe	(11/817)	Dværgterne	(7/12)	Tornirisk	(2/5)
Ederfugl	(37/35444)	Islandsk Ryle	(9/39)	Gøg	(2/2)	Bjergirisk	(8/871)
Sortand	(21/2012)	Sandløber	(1/5)	Mursejler	(2/12)	Lille Korsnæb	(2/2)
Fløjlsand	(9/189)	Krumnæbbet Ryle	(2/18)	Sanglærke	4/26)	Snepurv	(6/177)
Hvinand	(37/5634)	Almindelig Ryle	(38/17659)	Digesvale	(2/3)	Gulspurv	(5/94)
Toppet Skallesluger	(41/2814)	Brushane	(1/2)	Landsvale	(6/235)	Rørspurv	(8/59)
Stor Skallesluger	(5/65)	Dobbeltbekkasin	(2/21)	Bysvale	(6/35)	Bomlærke	(5/36)
Hvæpsevåge	(1/1)	Lille Kobbersnepe	(11/226)	Engpiber	(17/157)		

Herunder ses en oversigt over de 3 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Overgårds Dige – kysten øst for**. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Tidselsommerfugl	(1/1)	Ræv	(1/2)	Spættet Sæl	(3/5)
------------------	-------	-----	-------	-------------	-------

TBU 13b/9: Nørrekær og Treskelbakke Holm

1. Nørrekær. Hovedparten af Nørrekær er afvandet og beskyttes mod Mariager Fjord af et dige. Uden for diget findes smalle strandrørsumpe domineret af Tagrør, Harril, Rød Svingel, Smalbladet Kællingetand, Alm. Kvik og Tæt blomstret Hindebæger og strandenge domineret af Strand-Annelgræs, Udspærret Annelgræs og Kveller.

2. Treskelbakke Holm med omkringliggende øer i Mariager Fjord består af et system af lave, græsbevoksede småøer, der er marine dannelser. En mindre del har været anvendt til græsning. Området er udlagt til vildtreservat. Vegetationen er domineret af salttolerante planter. Her forekommer Vadegræs (indplantet og optræder nu som dominant), Spyd-Mælde, Strand-Annelgræs, Kødet Hindeknæ, Strand-Trehage, Strand-Vejbred, Strand-Asters, Rød Svingel, Læge-Kokleare, Tæt blomstret Hindebæger, Stilket Kilebæger og Strand-Malurt.

Bevaring: Det er af stor botanisk betydning, at de typiske pionérsamfund på Treskelbakke Holm og omliggende øer bevares, da mange af disse planter har deres naturlige voksested her. Det er derfor ønskeligt, at græsning genindføres på de højere dele. Et forslag til plejeplan og beskyttelse er fremsat af Løjtnant og Wessberg (1983), der tillige opstiller en fyldig floraliste.

Lokalitetskode: 1. Nørrekær: + K II r, 2. Treskelbakke Holm: + K I r-s (kategori I på grund af I-biotop: store, naturligt forekommende pionérsamfund)

Kilder: se Wind 1992.

TBU 13b/11: Bjerre

1. Det inddæmmede areal. Området rummer overvejende afvandede og intensivt opdyrkede enge samt flere plantager. Ud mod Mariager Fjord er rejst et havdige. Endnu kan de tidligere øer Mejlplet og Pletterne anes i terrænet som forhøjninger. Uden for dette dige findes nordvest for Pletterne rester af strandeng. Vegetationen domineres af Strand-Annelgræs, Strandgåsefod og Kveller tillige med Udspærret Annelgræs, Strand-Malurt, Sandkryb, Strand-Mælde, Kødet/Vingefrøet Hindeknæ, Læge/Dansk Kokleare, Harril, Rød Svingel, Alm. Hvene, Alm. Kvik, Vadegræs, Strand-Kogleaks, Tagrør samt Smalbladet Kællingetand(o). Fra det inddæmmede område foreligger tillige oplysninger om fund af Stakløs Hejre.

2. Inderhede Plantage er nåleskov med lysninger på tidligere hede. Her optræder Alm. Knopurt, Alm. Hvene, Nælde-Klokke, Liden Klokke, Djævelsbid, Krat-Fladbælg, Kær-Svovlrød, Pors,

Bølget Bunke, Blåtop, Kvalkved, Lav Skorsoner, Tandbælg, Hede-lyng, Alm. Kællingetand, Lyng-Snerre, Skovstjerne, Engelsk Visse, Skov-Angelik, Hunde-Viol, Alm. Ene, Rubus plicatus, den sjældne Rubus fioniae, Tidselkugle, Klokkeløng, Katteskæg, Gul Evighedsblomst, Gyldenlak-Hjørneklap, Udspærret Dværgbunke og Humle-Kløver.

3. Yderhede Plantage. Den 58 ha store Yderhede Plantage består udelukkende af nåleskov.

Botaniske oplysninger foreligger i øvrigt ikke.

4. Arenborg Skov. Om sammensætningen af den 4 ha store Arenborg Skov (Overgård skov-distrikt) foreligger oplysninger ikke.

Lokalitetskode: 2. Inderhede Plantage: + S-H-E II r-s

Foreløbig lokalitetskode: 1. det inddæmmede areal: + K-E-B IV o; 3. Yderhede Plantage: o-+ S IV o; 4. Arenborg Skov: o S IV o

Kilder: se Wind 1992.